

CLAUSTRE DE SANT DOMINGO: UN PASSEIG PER LA SEVA HISTÒRIA

Mª MAGDALENA GELABERT OLIVER

INTRODUCCIÓ

El claustre, el convent i l'església de Sant Domingo formen l'edifici que fou declarat BIC (Bé d'Interès Cultural) per mitjà del Reial decret 78/1994, de 9 de juny, del Govern de les Illes Balears. Un edifici amb unes dependències que han sofert tota mena de transformacions: convent dels dominics, presó, jutjat, caixa de reserva militar, Institut de Segona Ensenyança i comandància de la Guàrdia Civil.

El mes de juny de 1990 el Govern balear va elaborar un projecte de rehabilitació de l'edifici per transformar-lo en Biblioteca Municipal i Arxiu Històric. L'edifici presentava un estat de degradació molt greu. Durant els anys setanta i vuitanta va ser un centre ple d'activitat: gent que anava i venia, advocats, jutges, Guàrdia Civil; joves del Club de Sant Domingo, catequistes i escolans que havien convertit part de l'edifici en el seu lloc de reunió; nins de l'esplai, etc. A principi dels anys noranta l'edifici presentava un estat ruïnós. Forçosament la Guàrdia Civil es va traslladar al Quarter General Luque, es varen esbucar els locals ocupats pels bombers, situats a on hi ha actualment la plaça pública que dona accés al claustre des de l'avinguda de les Germanies i a on, abans, hi havia l'hort dels dominics. També es començà a construir un nou edifici que ubicaria els jutjats. Fins i tot, es va pensar d'esbucar el casal de Can Cifre, però finalment també es va rehabilitar. És l'edifici que trobem actualment a la plaça de Sant Domingo.

Durant els anys noranta es comença a rehabilitar l'edifici: realització de la coberta i construcció de forjats i voltes. L'any 2001 comencen les obres dels acabaments. El projecte sofreix una modificació i la distribució també: s'acondicionen el soterrani com a Arxiu Administratiu; la planta baixa, com a oficines de l'Àrea de Cultura i Educació de l'Ajuntament d'Inca, sala de lectura, sala polivalent i arxiu de la biblioteca. La primera planta s'habilita com a biblioteca d'adults i biblioteca infantil; la segona planta, com a Arxiu Històric, sales d'exposicions i sala de conferències.

La rehabilitació de l'edifici va ser inaugurada dia 23 d'abril de 2003, aquest dia el claustre comença una nova etapa: el convent dels dominics es transforma en centre cultural.

Un centre cultural, un monument, que visiten dia 10 de maig de 2005 ses alteses reials els prínceps d'Astúries. Un centre cultural actiu i ple de vida: concerts, presentacions de llibres, exposicions d'arts plàstiques, conferències, etc.

Amb aquest "passeig per la història del claustre de Sant Domingo d'Inca", vull oferir-vos un parell de dades, crec que interessants, en relació amb aquests diferents "usos" que s'han fet de les seves dependències al llarg de més de quatre-cents anys d'història. També vull oferir-vos unes "pinzellades biogràfiques" de l'artista Valerià Pinell. La sala polivalent que trobem a la planta baixa, la Sala Pinell, fou inaugurada el mes de febrer de l'any 2006 en homenatge seu.

ELS DOMINICS

El punt de partida d'aquest passeig és l'any 1604, exactament el mes de novembre. Al claustre de Sant Domingo de Palma trobem fra Antoni Torrens que ha sol·licitat permís per la fundació d'un convent de dominics a la seva ciutat natal, Inca.

Dia 21 de novembre de 1604, essent batlle reial d'Inca Guillem Duran, es va donar el consentiment de fundar i edificar "un monestir de predicadors de la Orde del gloriós St. Domingo".

Dia 9 de desembre de 1604, Mn. Gregori Forteza, vicari capitular seu vacant, concedeix el corresponent permís eclesiàstic. Fra Antoni Torrens rep la bona notícia i, al dia següent, 10 de desembre, viatja a Inca i compra una teulera a Guillem Seguí, serà el lloc on s'establiran els pares dominics. Aquest mateix dia, a una de les cases adquirides, fra Antoni Torrens celebra la primera missa.

Parlar dels dominics és parlar de culte i educació, predicació de l'Evangelí i ensenyança doctrinal. Dues de les condicions per donar el corresponent permís eclesiàstic foren: que els dominics es comprometien a predicar "gratis et amore Dei" cada tercera dominica del mes a la parròquia el sermó del santíssim sagrament i "que dits Rds. PP. sien obligats a llegir cade die una lliço de cosas de conciencia, y doctrina cristiana y Grammatica als miñons, gratis".

Durant els anys que habitaren al convent, per una banda, predicaven a la parròquia i a la seva pròpia església, instruint els fidels i assistint els malalts.

Per una altra banda, fundaren i dirigiren una escola a on s'ensenyava doctrina cristiana i gramàtica a tots els qui volguessin. L'escola començà a funcionar just tot d'una, abans que s'iniciessin les obres del claustre i de l'església, perquè estava situada al Casal de Can Cifre, conegut també com la casa de madò Dominga, l'edifici que trobem ara, actualment, a la plaça de Sant Domingo. No es coneix exactament la seva antiguitat, però es creu que, quan fra Antoni Torrens va comprar la teulera, l'any 1604, aquest casal ja existia. Les obres del claustre no començaren fins a l'any 1730:

“El convento era harto capaz y disfruta de una espaciosa vista; pero no está todavía concluido: Se puso la primera piedra del claustro a 19 de diciembre de 1730. Lo habitaban hasta 12 religiosos, y se pensó algún tiempo hacerlo casa de Estudios, pero se desvaneció este proyecto con la muerte del Dr. Baltasar Calafat, Presbítero y Beneficiado de la Catedral, que lo promovía.”

Aquest fragment correspon a l'“Apéndice histórico de la villa de Inca” que trobem al llibre de Josep Barberí de sor Clara Andreu.

Les obres del claustre s'acabaren l'any 1800. En relació amb la construcció de l'església, les obres duraren 25 anys i, al llibre anteriorment citat, s'hi troba una referència:

“No gustando la Iglesia que se había principado, se puso la primera piedra de otra más suntuosa el día 3 de junio del año 1664, tercera fiesta de Pentecostés, siendo Prior el P. Fr. Pedro Juan Fonollar, natural de Inca, e hijo del mismo convento: el cual murió en las misiones de Manila con opinión de extrema virtud. El día 7 de marzo de 1666 se puso con gran solemnidad la primera piedra de la capilla de Nuestra Señora del Rosario, y se bendijo la nueva Iglesia el día 4 de Agosto de 1689.”

L'escola dels dominics va funcionar fins a l'any 1835, quan es produí la segona i definitiva exclaustació.

Al programa del Dijous Bo de l'any 1974, fra Domingo Ferragut ens ofereix uns “Curiosos datos del convento de St. Domingo de Inca”, transcripció d'un manuscrit de fra Andreu de Palma, que fa referència a la primera exclaustació:

“El Convento de Santo Domingo de la Villa de Ynca del Orden de Predicadores, por no tener el número de doce Religiosos Sacerdotes que requería el Decreto de las Cortes del día 25 de Octubre de 1820, fue suprimido por el Gobierno Constitucional el día dos de enero de mil ochocientos veinte y uno...”

“Sus muebles se vendieron en pública subasta el día primero de Agosto de 1821...”

“Y los efectos que existían en la Sacristía, Yglesia, y Coro, como son quadros de las Capillas, Púlpito, Canceles, Pilas de agua bendita, Facistoles Misales, Casullas (...) obispado de Mallorca los aplicó a once distintas Yglesias que fueron las de Selva, Campanet, Ynca, Orient, Consell, Lloseta, Moscarí, Mancor, Biniamar, Biniarroy y Son Sardina. Y la Yglesia fue destruida de modo que se arrancaron hasta los escalones de las capillas, los ladrillos y piedras del piso, basta decir que no quedó insignia de haber sido Yglesia sino solo las paredes.”

“El Convento se vió ocupado todo el tiempo de su supresión, ya estando destinado el Refitorio y la Dispensa para cárcel de hombres de todo el partido, ya el Archivo y dos Celdas para cárcel de mujeres,

ya la escuela para habitación de los soldados que las custodiaban, y ya las otras celdas para carceleros, saches, y demás ministros de justicia.”

Amb la segona exclaustració, la definitiva a l'any 1835, les propietats dels dominics foren expropiades per l'Estat i posades a la venda. L'Ajuntament d'Inca, l'any 1843, adquirí totes les parts (convent, església, hort) excepte el casal de Can Cifre, l'antiga escola, que passà a mans privades.

INCA, PARTIT JUDICIAL: JUTJATS, PRESÓ, EXECUCIÓ

L'any 1834 tingué lloc la divisió de Mallorca en partits judicials, els caps dels quals foren PALMA, INCA i MANACOR.

A Inca, els jutjats estaven situats a l'antic convent dels dominics. Algunes persones relacionades amb els jutjats, com per exemple notaris i jutges, habitaven al casal de Can Cifre, antiga escola dels dominics. Posteriorment, l'Ajuntament d'Inca adquirí aquest casal per utilitzar-lo com a local públic.

Al programa del Dijous Bo de 1973, trobem un article del Sr. Andreu París, advocat, mitjançant el qual ens explica un poc el funcionament dels jutjats i ens parla de la importància d'Inca com a capital de comarca. A continuació transcriu alguns fragments de dit article:

“El Partido Judicial que Inca encabeza vive bajo el signo de la expansión, lo que genera no pocos conflictos litigiosos, cuya tramitación y solución tienen lugar en esta ciudad.”

“En Inca se asientan el Juzgado de 1ª Instancia e Instrucción y el Juzgado Comarcal, ubicados ambos en el antiguo Convento de Santo Domingo.”

Del jutjat comarcal ens diu:

“Su demarcación territorial abarca los municipios de: Alaró, Consell, Lloseta, Binisalem, Sancellas, Escorca, Mancor del Valle, Selva, Costitx, Lloret de Vistalegre, Llubí, María de la Salud, Santa Margarita y Sineu.

El Juzgado de 1ª Instancia e Instrucción ejerce su jurisdicción territorial en las citadas poblaciones y, además, en Búger, Campanet, Alcúdia, Pollensa, Muro y La Puebla.”

A la presó de Sant Domingo posaven en capella els que havien de ser executats públicament. Dia 15 de setembre de 1879 fou executat a Inca el jove de Pollença Josep Vives Cànaves, que havia estat condemnat a mort per haver assassinat i cremat son pare. És interessant transcriure part del que ens diu Joan Llabrés Bernal a la seva obra Noticias y relaciones históricas de Mallorca, segle XIX, tom V, 1871-1880:

“Any 1.879. Dia 15 de setembre fou ajusticiat a Inca En Josep Vives Cànaves, de 20 anys, condemnat a mort per haver assassinat i cremat al seu pare, home inútil. El dia abans fou traslladat de la presó de Palma a la d'Inca amb una escolta de 40 soldats... Va arribar a Inca de bon matí. Se li llegí la sentència i fou posat en capella (a Sant Domingo). Plorà una mica, però llavors es va tranquilitzar. Menjà de la 'Fonda Janer'. Fumà molts de puros i begué rom. Féu testament davant el notari Riutort. Es confessà amb l'ecònom de Pollença, D. Joan Cifre. Quan va entrar a la presó el botxí qui l'havia d'executar, per vestir-lo de negre, el reu es va desmaiar i li hagueren d'ajudar a davallar les escales de

la presó. El posaren dins un carretó amb companyia del rector d'Inca, D. Antoni Sastre, de l'Ecònom de Pollença, d'un frare exlaustrat. Davant hi anava el clero d'Inca amb Creu Alçada i tropa a cavall. El cadafal estava situat a la plaça d'Orient, quasi dins la carretera, donant esquena a l'Església Parroquial (...). Era la primera execució des del nomenament d'Inca com a Cap de Partit Judicial. L'execució fou ràpida. Eren les vuit i quart. Li daren volta de garrot tot mirant cap a Pollença on cometé l'assassinat."

CURSES DE BRAUS

Hi ha documents del segle XVIII que ens parlen de curses de braus. Se celebraven durant l'estiu, per les festes patronals o per causes benèfiques. Al principi eren dirigides per homes que enfrontaven els bous amb els cans, "cans de bou". A final del segle XIX podem parlar de toreros, generalment inquers.

La plaça de bous d'Inca s'inaugurà dia 18 de setembre de 1910. Les places de bous "provisionals" del segle XIX foren:

- La placeta de l'Orgue, just devora el carrer del Born, coneguda també com "sa plaça dels tancats" perquè es tancava la plaça amb carros i fustes.
- L'actual plaça d'Espanya.
- Un solar que hi havia just devora el convent de Sant Francesc, conegut com "s'hortet des frares" i que, anant des de l'edifici de Sant Francesc, confrontava amb el torrent de Cantabou.
- El convent de Sant Domingo: "els toros" es feien dins el claustre, però també a una plaça situada a la part de darrere del convent.

Al programa de les festes patronals d'Inca de l'any 2004 trobem un article del cronista oficial d'Inca, Sr. Gabriel Pieras, que ens parla d'aquestes curses de braus. També hi apareixen, transcrites, algunes cartes sol·licitant el permís corresponent per realitzar aquestes "corridas de toros" al claustre de Sant Domingo. Un fragment d'una d'aquestes cartes, de dia 12 de juny de 1839 i dirigida al "Sr. Alcalde Constitucional d'Inca", és el següent:

"Accediendo esta Junta a los deseos manifestados por V.S. en su oficio de 22 del pasado para que se facilite al Sr. Alcalde y Ayuntamiento Constitucional de la villa de Inca, el patio interior o claustro del que fue convento de Dominicos de la misma para dar este verano algunas corridas de novillos, y con su producto atender al socorro de las necesidades y apuros en que se encuentra la casa de beneficencia de la misma Villa , ha acordado oficiar como lo hace en esta fecha, a quien corresponde que se verifique la indicada entrega quedando, empero, los empresarios en reponer los deterioros que en dichos locales u otros, se causaren en razón de dichas corridas."

CAIXA DE RESERVA MILITAR

Dia 11 d'agost de 1904, el rei Alfons XII va firmar un reial decret per crear una nova unitat de l'exèrcit. A Inca, es va rebre la confirmació: s'establiria de forma permanent un "Regimiento de Infantería" de nova creació i duria per nom "Inca".

El Sr. Simó Gual, al seu llibre *El cuartel General Luque. Su historia*, ens comenta els preparatius:

“Con urgencia se organizó el nuevo Regimiento en Palma en el cuartel del Carmen, sirviéndose de base el 2º batallón del Regimiento ‘Balears nº1’. Mientras en Inca se buscaban otras casas-cuartel puesto que el de ‘Can Alonso’ sólo era capaz para un batallón. Este insuficiente alojamiento no permitiría en principio trasladar toda la unidad. Se quedaron en Palma y a la espera el 2º y 3º Batallones.

El 31 de agosto, el flamante Regimiento, emprendió la marcha hacia Inca, compuesto por la Plana Mayor del mismo y el 1º Batallón. El viaje se realizó por ferrocarril y tren militar que llegó a la ciudad a las cuatro de la tarde. La Plana Mayor y oficinas se instalaron en el primer piso del claustro de Sto. Domingo. El 1º Batallón en el cuartel ‘Can Alonso’. Ganado y tren de víveres y bagajes ocuparon locales en el ‘Hostal de sa font’.”

Aquest hostal estava situat a la plaça del Bestiar i el quarter Can Alonso, just devora la plaça de Mallorca.

PASSADISSOS SECRETS

La gent d’Inca sempre ha parlat de l’existència de passadissos secrets a les parròquies i convents de la ciutat: Santa Maria la Major, Sant Domingo, Sant Francesc, monestir de Sant Bartomeu. Túnel, galeries, caminois, pous sense fons, etc. Històries i llegendes. Tal volta realitat?

Algunes de les persones que varen estar tancades a la presó de Sant Domingo, quan sortiren, parlaven de túnels i sortides secretes.

El que sí se sap amb certa certesa és que, durant la Guerra Civil, es va construir un refugi que, passant per davall de la plaça de Sant Domingo, anava des de l’interior del convent, del claustre, fins a la confluència dels carrers de Germanies i Can Dureta.

L’INSTITUT DE BATXILLERAT DE SANT DOMINGO

El 14 d’abril de 1931, Francesc Julià, president de la Diputació Provincial, ordena a Antoni Mateu que proclami la República a Inca i que es faci càrrec de l’Ajuntament. Antoni Mateu col·loca la bandera republicana al balcó de la Sala i de seguida Mateu Pujades és elegit batlle d’Inca.

Dia 5 de juny de 1931, Antoni Mateu és elegit primer tinent de batlle i és nomenat president de la Comissió Informativa de Cultura i vocal d’altres comissions. L’elegeixen batlle i ocupa aquest càrrec fins dia 23 de juny de 1933, que dimiteix. Torna a dirigir l’Àrea de Cultura i és designat per posar en marxa l’Institut de Batxillerat de Sant Domingo.

Dins el seu programa polític un dels objectius és crear un institut de batxillerat públic i gratuït. El gener de 1933 es presenta una moció en què se sol·licita a Madrid un col·legi públic de batxillerat. Aconseguit l’institut que s’ubicaria a l’edifici de Sant Domingo, Francesc de Sales Aguiló Forteza seria nomenat director. El professorat, entre d’altres, estaria integrat pels professors Antoni Garau Bover (matemàtiques), Francesc de Sales Aguiló (història natural), José Benavente (literatura, història i geografia), Roc Carnicer Ferrer (llatí), Vicente

Laciana García (dibuix i pintura) i Jaume Armengol Villalonga (agricultura, química i física).

95

El Govern acceptà la petició de l'Ajuntament i el director de l'institut donà la bona notícia al batlle: "Tinc l'honor de comunicar a V.I. que per ordre ministerial del 1931 d'agost aquest centre ha estat ascendit a la categoria d'Institut Elemental de Segon Ensenyament."

L'Institut de Sant Domingo va ser un centre obert a tothom, però, un cop encetada la Guerra Civil, a més de ser tancat, el seus professors foren perseguits, detinguts o depurats. El director Francesc de Sales Aguiló, membre destacat d'ERB, va salvar la vida: en esclatar la Guerra Civil es trobava a Barcelona. El professor de matemàtiques Antoni Garau Bover també pertanyia a ERB i fou assassinat, només tenia 35 anys. Antoni Mateu Ferrer fou assassinat el 24 de febrer de 1937.

EL CLAUSTRE, CENTRE CULTURAL: INSTAL·LACIONS

A la primera planta, hi trobem la Biblioteca Municipal, amb les seves sales de consulta i la biblioteca infantil.

A la segona planta, les sales d'exposicions, la sala de conferències i l'Arxiu Històric. L'Arxiu Administratiu, el trobem al soterrani.

A la planta baixa, hi trobem: les oficines de l'Àrea de Cultura i Educació de l'Ajuntament d'Inca, la sala de lectura i l'arxiu de la Biblioteca Municipal, el centre d'informació juvenil INFOJOVE, on els joves trobaran informació dels temes que més els preocupen: salut, educació, habitatge, treball, formació i temps lliure. També hi ha una sala polivalent, la Sala Pinell, en homenatge a l'artista català Valerià Pinell i que es va inaugurar l'any 2006.

La COL·LECCIÓ CATALUNYA és, sens dubte, la donació més important que va fer l'artista: 13 obres realitzades en tècnica mixta l'any 1972 i amb les quals va voler demostrar el seu afecte i amor a la seva terra natal, Barcelona, i també transmetre els seus desitjos de pau.

Aquesta col·lecció, la trobem a la Sala Pinell, juntament amb diversos objectes personals de l'artista, murals informatius amb referències biogràfiques, un bust de l'artista realitzat per l'escultor Gayà l'any 1986 i un quadre, un retrat de Valerià Pinell, realitzat pel pintor inquer Sebastià J. Llabrés l'any 1984, en homenatge al qui fou professor seu, a qui recorda com una bona persona i un treballador constant.

Són nombroses les donacions d'obres que Valerià Pinell ha fet a la ciutat d'Inca, amb les quals ha demostrat el seu afecte pels inquers, que des del primer dia el varen rebre amb els braços oberts. Per aquest motiu ell sempre deia que era un honor passejar el nom d'Inca per tot el món.

Altres donacions realitzades per l'artista Valerià Pinell són les següents: 37 obres

al Col·legi Públic Llevant, 1 mural a l'Institut de Formació Professional d'Inca, 1 mural a l'Institut d'Ensenyança Secundària Berenguer d'Anoia, 1 mural al Col·legi Santo Tomás de Aquino, 6 obres a la Residència Miquel Mir, etc. De les obres donades a la Residència cal destacar-ne dues: el quadre *La Santa Cena*, que l'artista va regalar per les festes patronals de 1977, i el mural *Germanor*, en homenatge a les Germanes de la Caritat al servei dels ancians, que entregà per les festes patronals de 1980. Volia realitzar un mural per entregar al Col·legi Públic Ponent, però no fou possible, la mort el va sorprendre dia 12 de juny de 1983. La seva dona Roser Pla, complint amb el desig del seu marit, va fer donació d'un mural al Col·legi Públic Ponent el mes de desembre de 1985.

VALERÌA PINELL FONT

Valerià Pinell va néixer a Villalba de los Arcos, província de Tarragona, dia 2 de maig de 1922. Dia 8 d'agost de 1945 es va casar amb Roser Pla, fruit del matrimoni naixeren dos fills: Albert i Mª Montserrat. Abans de dedicar-se a la pintura va treballar a Barcelona com a odontòleg. A l'any 1952 viatjà a Mallorca i fixà la seva residència a Inca. Ben aviat començà a organitzar activitats culturals: conferències, exposicions, festes fòklòriques, etc. Fou professor de dibuix i pintura als col·legis Santo Tomás de Aquino i Beat Ramon Llull, i també al seu domicili particular. L'any 1956 realitzà un curiós viatge a Roma. L'any 1958 gestionà amb l'escultor Frederic Marès Deulovol la realització de la Dolorosa per participar a les processons de Setmana Santa d'Inca. L'any 1960 realitzà el projecte de l'altar major del Congrés Eucarístic Comarcal.

Dia 23 de març de 1979, el batlle Antoni Fluxà li va imposar la Gran Creu d'Alfons X el Savi, màxim guardó que el Ministeri d'Educació i Ciència concedeix. Un fragment del text oficial de la concessió diu:

“Juan Carlos I, Rey de España, Gran Maestre de la Orden Civil de Alfonso X, el Sabio; y en su nombre el Ministro de Educación y Ciencia, Gran Canciller de la misma; en consideración a los méritos que en vos concurren he tenido a bien concederos por orden de esta fecha, CRUZ DE ALFONSO X, EL SABIO. Madrid, 5 de enero de 1979.”

Andreu Quetglas, al seu llibre *Estampas de ayer comentadas hoy*, ens ofereix una crònica d'aquest acte tan important. A continuació, m'agradaria reproduir un petit fragment:

“El alcalde Sr. Fluxá, dejó constancia que una condecoración de este tipo no es un acto caprichoso sino que estaba avalado por la gestión de una gran persona, que se ha esforzado a lo largo de su vida para dejar huellas culturales, humanitarias, artísticas. Resaltando por encima de todas las cualidades, que el nombre de Pinell siempre ha ido y seguirá yendo unido al nombre de nuestra ciudad. Cerrado el acto, Valeriano Pinell, entre otras cosas diría: ‘Esta distinción la acepto porque estoy convencido de que el pueblo de Inca lo hace con la mejor de las voluntades’. Mas dijo, ‘Esta distinción se la merece más mi esposa Rosario Pla, por lo que la cruz debería colgarse sobre su pecho, ya que ha sido la gran sacrificada, la insustituible compañera a lo largo de mi vida. Hizo votos para el árbol cultural de la ciudad’. Cabe destacar el hecho de que Valeriano Pinell después de haberle sido impuesta la distinción la colocó sobre el pecho de su mujer, acto que fue aplaudido por el numeroso público asistente.”

Valerià Pinell fou un gran artista, però també una gran persona. El tema de la seva obra pictòrica a l'etapa inicial era, principalment, el paisatge urbà, que després canvià pel paisatge mallorquí. Realitzà exposicions a Mallorca, a la Península i a l'estranger (Berlín, Ohio, Copenhague, Torí, Brussel·les, Londres, Francfort, París, Roma, etc.).

La seva obra es troba repartida per tot el món, als principals museus dels cinc continents i a col·leccions particulars.

Una nota curiosa i molt interessant és el viatge que va realitzar a Roma l'any 1956 per entregar al papa Pius XII un regal: un àlbum amb les firmes dels nins d'Inca, dels escolars inquers. Foren 43 dies de peregrinació, de Barcelona a Castelgandolfo. 43 dies plens d'anècdotes i curiositats. Valerià Pinell escriví un diari que posteriorment es transformà en llibre: *De Inca a la ciudad eterna. Diario de un peregrino*.

Precisament d'aquest llibre vull transcriure un missatge seu:

“La Fe es fuerza motriz arrolladora que supera los más grandes obstáculos y logra que el hombre se sienta avaro de sus sufrimientos.

De esta forma se allanan los caminos y se escalan las más elevadas cumbres. Y los más bellos horizontes, se divisan desde las alturas. Pero las más altas cimas son privilegio de pocos. Sus caminos están abiertos a todos pero sólo los grandes de espíritu podrán alcanzarlas.

Yo quisiera que este humilde mensaje, reseña de la dura prueba superada, llegara al corazón de quienes va dirigido. Y que estas líneas sinceras y sentidas, escritas pensando en nuestra juventud, llegaran hasta ella.

A vosotros, jóvenes plétóricos de vida, que marcáis ahora los primeros pasos por este camino difícil, os ofrezco y dedico el ejemplo de mi largo peregrinaje.

Desterrad de vuestro pensamiento la idea equivocada de lograr el triunfo para recibir el aplauso. Haced las cosas en buena lid y siempre con rectitud de conciencia. No esperéis otra recompensa que la satisfacción del deber cumplido.”

BIBLIOGRAFIA

- Autors diversos. *VI Jornades d'Estudis Locals* (Inca, 22 i 23 d'octubre de 2004). Inca: Ajuntament d'Inca, 2005.
- Autors diversos. *9es Jornades d'Estudis Locals* (Inca, 21 i 22 de novembre de 2008). Inca: Ajuntament d'Inca, 2009.
- ARMENGOL, Antoni; ARMENGOL, Jaume. *La repressió a Inca. La República i la Guerra Civil*. Palma: Perifèrics, 2005.
- ESTELRICH I CALAFAT, Antoni; CRESPI BESTARD, Nadal. *Parròquia de Sant Domingo d'Inca (1962-2006)*. Inca: 2006.
- FIOL I TORNILA, Pere. *Història del Convent de Sant Domingo d'Inca*. Col·lecció "Ximbellí". Inca: 1982.
- GUAL TRUYOL, Simón. *El cuartel General Luque - Su historia*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1999.
- LLABRÉS I MARTORELL, Pere-Joan. *Sant Domingo d'Inca*. Inca: 1987.
- PIERAS SALOM, Gabriel. *Breu història d'Inca*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1986.
- PIERAS SALOM, Gabriel. *Llegendes i tradicions d'Inca*. Palma: Lleonard Muntaner, 1998.
- PIERAS SALOM, Gabriel. *Fonts documentals de l'arxiu parroquial d'Inca*. Palma: Lleonard Muntaner, 2007.
- PINELL FONT, Valerià. *De Inca a la ciudad eterna (Diario de un peregrino)*. Inca: 1985.
- QUETGLAS MARTORELL, Andrés. *Estampas de ayer comentadas hoy*. Inca: 1982.
- SETMANARI *DIJOURS*: 1984, 1985.
- PROGRAMA FESTES PATRONALS D'INCA: 1994, 2004.
- PROGRAMA *DIJOURS BO*: 1973, 1974, 1979, 1986, 1987.